

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A HUN-REN BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2024 | 1. SZÁM
LXVI. ÉVFOLYAM

Kertész Balázs

Királyi tartózkodási hely, vásár és városi oklevéladás
a középkori Székesfehérváron

B. Halász Éva

A szlavón várnemesek családi kapcsolatai
és családi hálózata a 15. század végén és a 16. század elején

Mikó Gábor

I. Mátyás király leveleskönyve
Johann Georg Schwandtner gyűjteményében

Papp Júlia

Az 1515. évi bécsi Habsburg–Jagelló kettős eljegyzés
16–19. századi képzőművészeti reprezentációja

Demeter Gábor – Tompa László

Az úrbéres lakosság életkörülményeinek differenciái
a 18. századi birtoktípusokon

Göncz László

A Muravidék hovatarozásának ügye az 1919-es békekonferencián

Farkas Kornél – Rosu Kriszta

Adalékok a művészeti javak hazahozatali tevékenységéhez 1946–1949 között

---

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN
felelős szerkesztő

FÓNAGY ZOLTÁN, NEUMANN TIBOR, OBORNI TERÉZ, ZAHORÁN CSABA
rovatvezetők

DETRE ANDRÁS
szerkesztőségi munkatárs

Szerkesztőbizottság

MOLNÁR ANTAL
elnök

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR, FODOR PÁL,
GLATZ FERENC, BRANKO OSTAJMER, † OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA,
PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ, SZAKÁLY SÁNDOR,
SZÁSZ ZOLTÁN, VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája:
tortenelmiszemle@abtk.hu

*Kérjük szerzőinket, hogy kézirataikat
a közlési szabályzatnak megfelelően készítsék el,
amely honlapunkon érhető el:
<http://www.tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/tortenelmi-szemle.html>*

A 2024-es évfolyam megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja

Nemzeti
Kulturális
Alap

HUN
REN

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET

ISSN 0040-9634

TARTALOMJEGYZÉK

LXVI. évfolyam, 2024. 1. szám

TANULMÁNYOK

- Kertész Balázs** Királyi tartózkodási hely, vásár és városi oklevéladás. Három adalék Székesfehérvár középkori történetéhez 5
- B. Halász Éva** A szlavón várnemesek családi kapcsolatai és családi hálózata a 15. század végén és a 16. század elején 23
- Mikó Gábor** I. Mátyás király leveleskönyve Johann Georg Schwandtner gyűjteményében 35
- Papp Júlia** Az 1515. évi bécsi Habsburg–Jagelló kettős eljegyzés 16–19. századi képzőművészeti reprezentációja 45
- Demeter Gábor – Tompa László** Az úrbéres lakosság életkörülményeinek differenciái a 18. századi birtoktípusokon 85
- Göncz László** A Muravidék hovatarozásának ügye az 1919-es békekonferencián 121
- Farkas Kornél – Rosu Kriszta** Adalékok a II. világháború következtében külföldre került művészeti javak 1946–1949 közti hazahozatalához 155
- ### MEGEMLEKEZÉS
- Konrád Miklós** Haraszi György (1947–2023) 185

I. MÁTYÁS KIRÁLY LEVELESKÖNYVE JOHANN GEORG SCHWANDTNER GYŰJTEMÉNYÉBEN

MIKÓ GÁBOR

THE LETTER BOOK OF KING MATTHIAS I IN THE COLLECTION OF JOHANN GEORG SCHWANDTNER

The study deals with the letter books of King Matthias I. Several manuscript collections of the ruler's letters were compiled in the 15th and 16th centuries. Some volumes have survived in their original form, others only in late modern copies. The volume with the richest content, and therefore the one most often quoted in the literature, belongs to the latter group, with only an 18th century copy surviving in the collection of Ferenc Széchenyi. However, a comparison of this copy with a printed edition of letters from the 1740's has shown that it was in fact compiled from the latter, so that its contents cannot be regarded as a source of independent value.

Keywords: letters of King Matthias I., manuscript collections, late modern copies, collection of Ferenc Széchenyi.

I.

Közismert tény, hogy a Mátyás királynak tulajdonított levelek egy részét csak késő középkori, illetve (kora) újkori másolatok tartották fenn, jellemzően kötetes kéziratok formájában. Az efféle kollektiókról a levelek máig legbővebb kiadását elkészítő Fraknói Vilmos egyrészt azt állapította meg, hogy alighanem fogalmazványokról készülhettek, másrészt arra utalt, hogy a gyűjtők mintákat akartak megőrizni a későbbi misszilisek megformálásához.¹ Bő egy évszázaddal később Rác György is hasonlóképpen fogalmazott, amikor a levélgűjtemények

---

Mikó Gábor, tudományos főmunkatárs, HUN-REN BTK, Magyar Medievalisztikai Kutatócsoport, egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet, Középkori Történelmi Tanszék.

- 1 *Mathiae Corvini Hungariae regis epistolae exterae/Mátyás király levelei. Külügyi osztály. 1458-1490.* Szerk. Fraknói Vilmos. I-II. Bp., 1893-1895. (= MKL) I. VII. Magam a tanulmány írásakor a Mayer Gyula [s. a. r.] által szerkesztett és kiegészített, [Bp.,] 2008-ban megjelent hasonmás kiadást használtam, amely megtartotta az eredeti kötetek lapszámozását is.

formuláskönyv-funkcióját hangsúlyozta.² Nemrég magam is igyekeztem a leveles- és formuláskönyvek elkülönítésének nehézségeire utalni.³

A napjainkban is a kutatók rendelkezésére álló gyűjtemények legnagyobb részét a már említett Fraknói Vilmos, továbbá Schönherr Gyula tárta fel az 1880-as évek végén, illetve az 1890-es évek elején. Ezt a 20. század második felében újabb kollekciók felfedezése követte előbb Karl Nehring, majd Csapodi Csaba és V. Kovács Sándor révén.⁴ A Schönherr–Fraknói-féle gyűjtőmunkát mindenekelőtt a Vatikáni Magyar Okirattár sorrendben hatodik kötetének összeállítása indukálta – ez a kiadvány a Mátyás és a római pápák közötti levélváltások anyagát tartalmazta.⁵ Ennek szerkesztése során számos hazai és külföldi levél- és könyvtár állományát vizsgálták át, az eredeti formában fennmaradt levelek mellett így találtak rá számos másolatgyűjteményre is – túlnyomó többségükre a Magyar Nemzeti Múzeum Központi Könyvtárában.⁶ A kollekciók egy részéről Schönherr aránylag részletes leírásokat is készített, amelyek a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében ma is fellelhetők.⁷ A kéziratok azonban nem csupán a pápákkal folytatott levelezés emlékeit őrizték meg, hanem számos olyan misszilis is, amelyet Mátyás főként külföldi uralkodókhöz és fejedelmekhez intézett. Míg Schönherr a szentszéki vonatkozású levelekkel, addig Fraknói az általánosságban „külpolitikai” vonatkozású misszilisekkel foglalkozott. Így fordulhatott elő az, hogy a másolati kötetekről öt esztendő leforgása alatt négy ismertetés is napvilágot látott.

- 2 Ráczy György: Bevezetés. A Héderváry-kódex hasonmás kiadása. In: *Héderváry-kódex. Mátyás király leveleskönyve a Héderváry család egykori könyvtárából*. Kiad., bev. tan. Ráczy György. Bp., 2008. 1.
- 3 Mikó Gábor: A formuláskönyv és a leveleskönyv határán. Az Országos Széchényi Könyvtár Fol. Lat. 1656. számú kézirata. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 144 (2019) 83–93.
- 4 Karl Nehring: Angaben zu einer unveröffentlichten Kopie eines Registers aus der Kanzlei von Matthias Corvinus. *Levélvártári Közlemények* 43 (1972) 85–95.; V. Kovács Sándor: Mátyás király leveleskönyvének egri töredéke. *Magyar Könyvszemle* 90 (1974) 115–118.; Csapodi Csaba: *A Janus Pannonius-szöveggyűjtemény*. Bp., 1981. (Humanizmus és reformáció 10) 74–82. Mindezen munkákat felsorolja Mayer Gyula Utószava, amelyet a Fraknói-féle levélkiadás reprintjéhez készített (958–961.). A levelek kutatástörténetéhez is jól használható tanulmány: Gyula Mayer: King Matthias Corvinus's Epistolaria. In: *Infima aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History*. Ed. Péter E. Kovács – Kornél Szovák. Bp., 2009. 226–236. Még újabb és bővebb jegyzéket ad Attila Bárány: *The Crusading Letters of Matthias Corvinus, King Matthias of Hungary 1458–1490*. In: *Christian-Muslim Relations. A Bibliographical History*. I–XXI. Ed. David Thomas et al. Leiden, 2009–2023. (The History of Christian-Muslim Relations) IV. (1200–1500) 571–577., ám a lista formájában felsorolt kötetek tartalma a szerző megjegyzése szerint ellenőrizendő.
- 5 *Mathiae Corvini Hungariae regis epistolae ad Romanos pontifices datae et ab eis acceptae/Mátyás király levelezése a római pápákkal. 1458–1490*. Szerk. Schönherr Gyula. Bp., 1891. (Vatikáni Magyar Okirattár I/6.) (= Mon. Vat. I/6.)
- 6 De Schönherr így talált például rá a hesseni udvari könyvtárban, Darmstadtban egy olyan 15. századi kéziratra is, amely több Mátyás-levél korabeli másolatát is fenntartotta: Schönherr Gyula: Ismeretlen Mátyás-korabeli levelezőkönyv Darmstadtban. *Magyar Könyvszemle* 15 (1890) 147–149. Fraknói a nagy levélkiadásban végül egy tétel esetében használta fel ennek szövegét. MKL II. 294. 175. sz.
- 7 Ezekre szintén Mayer Gyula említett Utószava hívta fel a figyelmemet (959–961.). Az Oláh Miklós-féle formuláskönyvre vonatkozó Schönherr-jegyzeteket néhány éve közöltem. Lásd Mikó Gábor: Oláh Miklós formuláskönyve. Bevezető tanulmány egy készülő kiadáshoz. *Történelmi Szemle* 61 (2019) 631–632.

Kronológiai sorrendben az első jegyzéket Fraknói tette közzé 1890-ben, a *Magyar Könyvszemle* hasábjain, amelyben a készülő levélkiadás munkálatairól, koncepciójáról számolt be.⁸ Egy évre rá jelent meg a Vatikáni Okirattár Schönherr szerkesztette kötete, amelyben szintén szerepelnek a másolatgyűjtemények rövid leírásai,⁹ majd amikor a Mátyás-levélkorpusz újabb két esztendő elteltével megjelent, annak bevezetőjében Fraknói ismét írt a kéziratokról. Végezetül szerepel egy ismertetés az *Akadémiai Értesítő* 1894. évi évfolyamában is.¹⁰ A négy jegyzék közül az utolsóval a továbbiakban nem kell foglalkoznunk, ez ugyanis a levélkorpusz-kiadás bevezetőjében írtakat ismétli. Más a helyzet a többi hárommal, ezek esetében ugyanis jelentős eltérések vannak, különösen egy kéziratot illetően. Fraknói a nagy levélkiadás bevezetőjében az alábbi leveleskönyv-másolatokat sorolta fel. Elsőként a leghíresebb *Hédervári kódexet*, majd két késő középkori gyűjteményt (a Magyar Nemzeti Múzeum Fol. Lat. 1656. számú kéziratát és az úgynevezett Oláh-formuláskönyvet), végül további két régi kéziratot, amelyek közül az egyik a Mátyás-misszilisek mellett Váradi Péter kalocsai érsektől is tartalmazott leveleket, a másik gyűjtemény „a múlt [18. – M. G.] század elején Schwandtner György bécsi történetbúvár keze között volt, és a század utolsó évtizedében Sándor Lipót főherceg-nádor birtokába került, de eltűnt”.¹¹ A két utolsó gyűjteményt egyaránt csak 18. századi átirásokból ismerte. A Váradi Péter-féle kollekciónak több másolata is fellelhető volt, többek között a Magyar Nemzeti Múzeum, illetve a Magyar Tudományos Akadémia kéziratgyűjteményeiben, Schwandtner egykori gyűjteményéről pedig Széchényi Ferenc készíttetett szerencsés módon másolatot, amelynek szövegét Hajnóczy József révén kollacionáltatta is az eredetivel. Fraknói és Schönherr a Váradi-féle kötetből a Magyar Nemzeti Múzeum Fol. Lat. 1668. számú jelzeten őrzött 18. századi másolatát, míg az elkallódott Schwandtner-féle gyűjteménynek a Széchényi-féle kópiáját használták. Fraknói 1893-as listája végezetül még két, egyaránt 17. századi kézirat rövid leírását tartalmazta, amelyek közül az egyik az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltárban, míg a másik ismét csak a Magyar Nemzeti Múzeumban volt fellelhető.¹²

A két lappangó gyűjtemény közül Váradi Péter kézírata nem sokkal később előkerült. Amikor Fraknói 1895-ben a Mátyás-levelezés második kötetét megjelentette, annak utószavában már beszámolhatott arról, hogy az elveszettnek hitt középkori kódexet az Esztergomi Prímási Könyvtárban őrzik.¹³ A gyűjteményt a teljesség igényével Véber János több munkájában is vizsgálta a közelmúltban.¹⁴ A *Hédervári kódex* a benne foglalt, feltehetően Janus Pannonius által fogalmazott levelek miatt régóta alapvető forrás az irodalomtörténészek számára is.¹⁵ Az Országos Széchényi Könyvtár Fol. Lat. 1656. számú kéziratával és az Oláh-

8 Fraknói Vilmos: Mátyás király leveleinek új kiadásáról. *Magyar Könyvszemle* 15 (1890) 2–4.

9 Mon. Vat. I/6. LXX–LXXI.

10 Fraknói Vilmos: Mátyás király levelei. *Akadémiai Értesítő* 5 (1894) 515–520.

11 MKL I. VI.

12 Uo. V–VII. Megemlíttett továbbá néhány töredékes gyűjteményt is.

13 MKL II. 393. [Ez az oldal a reprint kiadásból sajnálatos módon kimaradt.]

14 Véber János: *Két korszak határán. Váradi Péter pályaképe és írói életműve*. Bp., 2009. [Doktori értekezés, kézirat] 124–135.; Uő: *Két korszak határán. Váradi Péter humanista főpap, kalocsai érsek pályaképe*. Pécs–Bp., 2016. (Szilueett. Korszzerű Történelmi Életrajzok) 116–120. A disszertáció vonatkozó része sokkal bővebb.

15 A legalapvetőbb irodalmat lásd Rácz György hasonmás-kiadáshoz írt bevezetőjének végén. *Hédervári kódex*, 4. A kézirat történetét pedig lásd Rácz György: A levélíró Mátyás király. In: *I. Mátyás és az igazságszol-*

formuláriummal több írásomban foglalkoztam.¹⁶ A Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár G 62. számú *manuscriptuma*, továbbá a Fraknói által szintén kiemelt múzeumi Fol. Lat. 2317. jelzetű gyűjtemény ma is a 19. század végi lelőhelyén van.¹⁷ Továbbra sincsen azonban megoldva a lappangó Schwandtner-féle kollekciónak rejtélye, amelyre tudomásom szerint sem Fraknói nem talált rá, sem más kutató nem azonosította az elmúlt közel másfél évszázad folyamán.¹⁸

A kézírral kapcsolatos problémákra már Fraknói és Schönherr leírásainak ellentmondásai is utalnak. Egyezően írnak arról, hogy az eltűnt régi kézirat szövegét a múzeumi könyvtár Fol. Lat. 1669. és 1670. számú kötetei őrzik. Utóbbi leírásából azonban az tűnik ki, hogy a Fol. Lat. 1669. számú kézirat a Schwandtner-féle leveleskönyvön kívül további missziliseket is magában foglalt.¹⁹ Még érdekesebb ellentmondás mutatkozik azonban Fraknói saját, 1890. évi, illetve 1893. évi kéziratleírásai között. Utóbbi esetben – mint már idéztem is – csupán annyit írt, hogy a gyűjtemény Schwandtner birtokában volt először kimutatható, 1790 után Sándor Lipót nádor tulajdonába került, majd eltűnt. 1890-ben még bátrabban foglalt állást a rejtélyes kézirat korai történetével kapcsolatban. Felfigyelt ugyanis arra, hogy annak tartalma – a Széchényi-féle másolat alapján – tételesen megegyezik Mátyás leveleinek legkorábbi, 1740-es évekbeli négyrészes, kassai kiadásával. Ez az általában a kassai jezsuita Kelcz Imre nevéhez kötött edíció két kéziratot nevez meg felhasznált forrásként, a leírás szerint mindkettő régi írású volt, és mindkettőt a „pozsonyi történeti múzeum” őrizte.²⁰

gáttatás. Az Országos Bírósági Hivatal tudományos konferenciája. Szerk. Peres Zsuzsanna – Révész T. Mihály. Bp., 2019. 109–114.

- 16 Mikó: Oláh Miklós formuláskönyve, *passim*; Mikó: A formuláskönyv és a leveleskönyv határán, *passim*.
- 17 Az Országos Széchényi Könyvtár (= OSZK) Fol. Lat. 2317. sz. kézirat mindössze 20 fóliót tesz ki, provenieneciáját illetően pedig semmilyen támpontot nem ad, legalább annyi azonban megállapítható, hogy eredeti formáját intakten őrizte meg. Vö. 26. j. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (= ELTE EKL) kézirata *quart* alakú, 185 lapján 105 szövegelemet őriz, amelyek néhány kivétellel vagy Mátyás által írt, vagy hozzá intézett levelek. A kézirat egységes és egyetlen másoló készítette. Possessor-bejegyzése szerint korábban a pozsonyi trinitárius kolostorban őrizték. Vö. MKL I. VI.
- 18 Az osztrák könyvtártörténet szerint Schwandtner kéziratos hagyatékát az Österreichische Nationalbibliothek (= ÖNB) őrizi. Lásd *Geschichte der Österreichischen Nationalbibliothek*. I–II. Hrsg. Josef Stummvoll. Wien, 1968–1973. (*Geschichte der Österreichischen Nationalbibliothek*) I. (Die Hofbibliothek [1368–1922]) 297. Az ÖNB kézirat-katalógusában azonban a kötetet nem találtam, ennek nyilvánvaló oka, hogy a hagyaték-ból Sándor Lipót nádorhoz került. Ráadásul Stummvoll adata csak megkötésekkel igaz. Biztosan tudjuk ugyanis, hogy Schwandtnernek birtokában volt például a Várad-leveleskönyv egy 18. századi másolata is, amelyet feltehetően személyesen másolt le. Ezt a kéziratot jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia (= MTA) Kézirattára őrizi. Lásd Véber: *Két korszak határán*, [doktori értekezés] 130. Ezen kívül további kéziratai és levelei is vannak az MTA Kézirattárában. A katalógusok tanúsága szerint legalább két, részben autográf kézirat van az OSZK-ban is Fol. Lat. 261–262. jelzeteken.
- 19 MKL I. VII. 1. j.
- 20 Az első részhez 1744-ben írt előszóban a kiadó ekként fogalmaz a kéziratokról: „Primam vero, secundam et tertiam [partem – M. G.] ex duobus manuscriptis historici Musaei Posoniensis desumptam nunc damus, quorum antiquitatem character ipse exhibet.” Az idézett múzeum esetében kétségkívül a pozsonyi jezsuita kollégium gyűjteményéről van szó. (Az információt Kádár Zsófiának, az Institut für Österreichische Geschichtsforschung munkatársának ezúton is köszönöm). A pozsonyi jezsuiták könyvtárának történetéhez legújabbán lásd Kádár Zsófia – Fazekas István: A pozsonyi jezsuiták két könyvtára mint Kecskés János, Pázmány Péter és az evangélikus lelkészek könyvgyűjteményeinek őrzőhelye. *Magyar Könyvszemle* 137 (2021) 63–79.

A kettő közül az egyik biztosan a *Hédervári kódex* volt,²¹ a másíkról azonban a kötet szerkesztője semmi közelebbit nem árult el. Fraknói egy 16. századi, ismeretlen gyűjteménnyel számolt, amely feltevése szerint összesen mintegy 296 misszilit tartalmazott – pontosan annyit, amennyit a kassai kiadás is.²² Mivel azonban a másolat tanúsága szerint a Schwandtner-féle kézirat is éppen 296 tételt foglalt magában, Fraknói közöttük érthető módon kapcsolatot feltételezett. És jóllehet külön tételekként vette fel a jegyzékébe előbb a Kelcz-féle kiadás alapján vizionált 16. századi kéziratot, majd a Schwandtner-félét, egy lábjegyzetben mégis lehetőségként vetette fel, hogy a feltételezett 16. századi kézirat valójában Schwandtner gyűjteményével lehet azonos.²³ Elképzelését azonban utóbb elvetette, és 1893-ban már nem írt semmiféle elveszett 16. századi kéziratról. Sőt, egyúttal elvetette a Schwandtner köteté és a kassai kiadás közötti kapcsolatot is, és akképp foglalt állást, hogy az utóbbi előszavában emlegetett két kézirat egyike a *Hédervári kódex*, a másik pedig a Váradi Péter-féle kollekciónak lehetett.²⁴ Új elmélete alátámasztására azonban semmilyen bizonyító anyagot nem sorolt elő.

II.

Schwandtner elveszett gyűjteménye több szempontból is értékes forrás lehet mind a történészek, mind pedig a leveles- és formuláskönyvek kutatói számára. Először is, a benne foglalt 296 misszilis messze a legterjedelmesebb leveleskönyvvé teszi a Mátyáshoz kötött kollekciónak között. És bár Fraknói megállapította, hogy a szövegek „kevés kivétellel” más gyűjteményekben is megtalálhatóak, továbbra is kérdés, hogy a Mátyás-levelek korpuszának történetében ez a kézirat hol helyezkedhet el. Lehetséges-e, hogy már a 16. században létezett egy igen terjedelmes, közel 300 levélből álló gyűjtés, amelyből egyes későbbi másolók csak bizonyos leveleket válogattak ki? Vagy ellenkezőleg, a kollekciónak csak utólagos szerkesztés eredménye, így időben igencsak távol eshet mind a 15., mind a 16. századtól? Magyarázatra vár emellett a kézirat és a négykötetes kassai kiadás kapcsolata is, amelyet Fraknói jó szemmel vett észre, bár néhány évvel később már el is vetett.

A lappangó kézirat szövegét fenntartó másolat, miként Fraknói és Schönherr egyaránt helyesen megadták, jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában, Fol. Lat. 1669. és Fol. Lat. 1670. számon található. Mindkét kötet a 18. században készült. A 281 fólió terje-

21 A kódex pozsonyi lelőhelyére lásd *Hédervári-kódex*, 2.; Rácz: A levélíró Mátyás király, 114. A kódex és a kiadás kapcsolatára lásd Csapodi: *A Janus Pannonius-szöveggyűjtemény*, 69–73.

22 Fraknói e helyütt adós maradt gondolatmenete részletesebb kifejtésével, jóllehet az meglehetősen zavaros. Nyilvánvaló, hogy ha a kassai kiadás 296 levelet tartott fenn, a két mintakézirat közül pedig az állítólagos 16. századi kötet szintén 296-ot, ezek tartalma megegyezett. A *Hédervári kódex* 105 misszilit őrzött meg Fraknói szerint, ezek szövege néhány híján mind benne van a kassai kiadásban. Vö. Csapodi: *A Janus Pannonius-szöveggyűjtemény*, 69–73. Ebből az következik, hogy a 16. századi kódex 296 leveléből 105 a *Hédervári kódex*ével azonos volt. A kiadás IV. része az, amelynek forrása semmiképp nem lehetett a *Hédervári kódex*, ugyanis sokkal később kelt leveleket tartalmaz. Egy lehetséges párhuzamot ad Mayer: King Matthias Corvinus's Epistolaria, 231–233.

23 Fraknói: Mátyás király leveleinek új kiadásáról, 3. 1. j.

24 MKL I. VIII. 3. j.

delmú 1670. számú *manuscriptum* kizárólag Mátyás-leveleket foglal magában, az 1669. számú kézirat azonban a leveleken kívül mintegy három tucat olyan oklevél másolatát is megőrizte, amelyek mintája a Magyi-formulárium volt.²⁵ Maguk a Mátyás-misszilisek sem mutatnak egységes képet. Van egyszer a Schwandtner-gyűjtemény, amelynek másolata megtölti az egész 1670. számú kötetet és az 1669. számú kézirat körülbelül felét. Utóbbi kódexben azonban – a Magyi-féle oklevélmintákon kívül – még két kisebb Mátyás-levelgyűjtemény is fellelhető, mégpedig rögtön a kötet elején, az első 67 lapon. Ezek írásképe egységes, de egyúttal el is különül a két kézirat többi részétől.²⁶

Amikor 1792-ben a két kötet anyaga Hajnóczy József kezébe került, hozzákezdett a szövegek mintákkal való összeolvasásához.²⁷ Az írásképe alapján nem igazolható, hogy a Schwandtner-féle kéziratot maga Hajnóczy másolta volna le, a kópiákon ugyanis jól láthatóan több írnok dolgozott, a kollacionálást viszont – záradékai alapján – kétségtelenül ő végezte 1792 utolsó hónapjaiban. A Magyi-formuláskönyvből származó leiratokat szintén ellenőrizte a mintapéldányok alapján. Az egyetlen kéziratrész, amelyben hiába is keressük Hajnóczy keze nyomát, éppen a Fol. Lat. 1669. számú kötet két kisebb Mátyás-leveleskönyve. Ezeket valószínűleg 1792-t követően illesztették – bizonyára a műfaji hasonlóság miatt – a kolligátumhoz.

A sokszor emlegetett Schwandtner-féle kéziratot Széchényi másoló ekként nevezték meg: „Codex Epistolaris Matthiae Corvini Swantneriani [sic!] regii principis palatini”. Ebből következtetett Fraknói arra, hogy a kötet 1792-ben a nádorságot éppen betöltő Sándor Lipót főherceg birtokában volt, aki azt lemásolásra átengedhette Széchényi Ferencnek. Sajnos sem a másolók, sem maga Hajnóczy nem készített bővebb leírást a kéziratról. Feltétlenül foglalkoznunk kell azonban Fraknói 1890-ben papírra vetett megfigyelésével, amely szerint szoros kapcsolat áll fenn az eltűnt kézirat, illetve a Mátyás-levelek első, 1743–1744-ben Kassán megjelent kiadása között, ez ugyanis a kódex történetéről szolgál fontos információkkal.

Az említett levélkiadás négy részből [pars] áll. Utolsó része jelent meg elsőként, önálló kötetben, 1743-ban. Ezt követte egy esztendővel később az első három *pars*, egy kötetbe szerkesztve. Az edíció bonyolult kiadástörténetét Knapp Éva tisztázta 2007-ben. Tanulmányára vonatkozó részéből kiderül, hogy már 1744-ben több olyan kiadás is megjelent, amelyek egyetlen kötetben tartalmazták mind a négy részt, majd 1745-ben, 1746-ban, végül pedig 1764-ben újabb, jellemzően egykötetes, az összes *pars*ot magukban foglaló kiadványok láttak

25 Ezeket két csoportban lásd a kézirat 68–84., illetve 218–242. lapjain. A másolatok nem közvetlenül a formuláriumról készültek, hanem annak nagyrészt Fejérváry Károly gyűjteményében található leiratairól.

26 Az első levélcsoport 37 *missilis*ből áll, amelyeket két, Mátyásról szóló szűkszavú *Historia*, illetve Georgius Logus [Georg von Logau] egy rövid költeménye követ. Ez utóbbiakat leszámítva maguknak a leveleknek a szövegét egyező sorrendben megtaláltam az OSZK Fol. Lat. 2317. sz. kéziratában is, amely a 17. században íródott. Vö. 17. j. A második csoport 65 tételt tartalmaz, és jelen formájában csonka. Valóban párhuzamba állítható az ELTE EKL G 62. sz. kéziratában fennmaradt gyűjteménnyel (vö. MKL I. VII. 1. j.), de tartalmuk nem teljesen egyezik.

27 Feltehetően még bekötetlen, vagy legalábbis nem a mai formájában kapta meg a lapokat, máskülönben érthetetlen lenne, miért nem haladt az összeolvasással a lapok jelenlegi sorrendjében. Vö. még 29. j.

napvilágot. A négy *pars* rendje az egykötetes kiadásokban tovább keveredett: II–I–III–IV lett a sorrend.²⁸

A Hajnóczy-féle kollacionálás menete – köszönhetően az ellenőrző záradékok végén precízen megadott dátumoknak – könnyen rekonstruálható. Először a Széchényi-féle másolatból 54 misszilis szövegét vetette össze Schwandtner kéziratával,²⁹ erre 1792 októberének utolsó, illetve novemberének első napján került sor. Ezt követően juthatott hozzá a kassai kiadás egy olyan egykötetes verziójához, amelyben az említett II–I–III–IV volt a *parsok* sorrendje. Legkésőbb ekkor tűnhetett fel neki a hasonlóság a kiadás, illetve a Schwandtner-kézirat között, így ezt követően az utóbbiról készült másolatot már nemcsak a mintakódexszel, hanem egyúttal a kiadással is összevetette. 1792. november 10-től 13-ig a II. résszel, majd 15. és 21. között az I. résszel dolgozott. Ezután november 22. és 24. között a már korábban ellenőrzött 54 levelet – amely a kiadásban a III. *pars*nak felel meg – a kiadással is összeolvasta. Időközben kezébe került a IV. *pars* első, 1743-as nyomtatványa is, így a Schwandtner-kézirat utolsó egységét alkotó 97 misszilit ennek figyelembevételével ellenőrizte november 27. és december 12. között.

Mindezek után a másolatok, illetve Hajnóczy ezekkel végzett munkája alapján a következőket állapíthatjuk meg Schwandtner kéziratáról:

A kollekciónban ugyanazok az oklevelek ugyanabban a sorrendben szerepeltek, mint amelyek a Mátyás-levelek kassai kiadásában is. Ezt Fraknói is észrevette, helyes megállapítását azzal kell kiegészítenünk, hogy a Schwandtner-kézirat a leveleket ugyanabba a négy *pars*ba, csoportba rendezte, amelyekbe a kiadás is. Már ebből a szerkezeti hasonlóságból következtethetünk arra, hogy az 1743–1744-es edíció valójában nem más, mint a bécsi történetkutató tudós gyűjteményének nyomtatott variánsa.

A strukturális egyezéseken túl említendő, hogy a kiadás a leveleket az egyes *pars*okon belül római számokkal látta el. A másolat alapján is megállapítható, hogy a számok a Schwandtner-gyűjteményben is megtalálhatóak voltak.

A kassai kiadásban az összes misszilit latin nyelven írt rövid tartalmi kivonat előzte meg. Miként az a másolatból megállapítható, szóról szóra ugyanezek az összefoglalók szerepeltek az eltűnt kéziratban is.

A levelek kiadói a szövegek egy részét tartalmi vonatkozású lábjegyzetekkel látták el. Ezek viszonylag nagy száma miatt következtetett Knapp Éva joggal arra, hogy nemcsak egyedül Kelcz Imrével, hanem több szerkesztővel kell számolnunk, még ha ezek mindegyike a kassai jezsuita rendházhoz köthető szerzetes volt is. A jegyzetek azonban egytől egyig szerepeltek Schwandtner gyűjteményében is.

A fentiek ismeretében vitán felül áll, hogy Fraknói jó okkal feltételezett kapcsolatot Schwandtner leveleskönyve és az 1743–1744-es kiadás között. A kérdés csupán az, hogy

28 Knapp Éva: Mátyás király „firenzei oroszánjai”. Janus Pannonius négy epigrammájának 18. századi kiadás-történetéhez. *Irodalomtudományi Közlemények* 111 (2007) 213–216.

29 A római számok alapján néhány tétel a kötet be- vagy átkötésekor elkeveredett. Hiányzik pl. a II., a IV., a VI., a VII. és a IX. szám is, ezeket azonban utóbb megtaláltam az OSZK Fol. Lat. 2229. sz. kötetében. Rossz helyre kötötték be pl. a XXXVI., a XLVIII., a XLIX. számú iratokat. Ezeket lásd az OSZK Fol. Lat. 1669. sz. kéziratban (fol. 91., 96–97.).

a lappangó kézirat visszavezethető-e egészen a 16. századig, amellyel 1890-ben még kifejezetten számolt.

A 16. századi gyökereket a források alapján nemhogy kétkedéssel kell fogadnunk, hanem egyenesen el kell vetnünk. A Mátyás-levelek eredeti formájukban ránk maradt gyűjteményei ugyanis – a *Hédervári kódex*, a sevillai leveleskönyv, a Pray-leveleskönyv, továbbá Oláh Miklós formuláskönyve, Váradi Péter leveleskönyve, valamint az Országos Széchényi Könyvtár Fol. Lat. 1656. számú kézirata – semmilyen tartalmi összefoglalót nem tartalmaznak, a szövegek élén legfeljebb a címzett személyét adják meg röviden.³⁰ A felsorolt kötetek időben egy évszázadot fognak át, ami valószínűtlenné teszi, hogy Schwandtner gyűjteménye ekkoriban készült volna. Nincs tartalmi összegzés abban a két 17. századi levélkollekcióban sem, amelyek közül az egyik az Országos Széchényi Könyvtárban, a másik az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltárban található,³¹ bár talán két kézirat tanúsága nem elegendő ahhoz, hogy a gyűjteménytől a 17. századi keletkezést is elvitassuk. Egy párhuzamként felhasználható adat alapján alighanem mégis ezt kell tennünk. Véber János ugyanis Váradi Péter pályáját és levelezését vizsgálván feltárta leveleskönyvének bonyolult kéziratos hagyományát is. Az eredeti, középkori kódex, mint fentebb utaltam is rá, nem tartalmazott értelmező fejregesztákat az egyes levelekhez, amikor azonban a kötetet a 18. században több alkalommal is lemásolták, minden misszilishez készítettek kivonatot.³² A Váradi-leveleskönyv, illetve Schwandtner kézirata között vannak tartalmi egyezések, az azonos misszilisekhez készített fejregeszták szövege azonban egészen más.³³ A jelenség mégis arra utal, hogy Schwandtner gyűjteménye nem egy régi, főleg nem 16. századi kódex volt, hanem leginkább a 18. században készülhetett, és régi levélkollekciók egyfajta kompilátuma lehetett.

Az értelmező fejregeszták korjelölő jellegét tisztázván egy még zavarba ejtőbb jelenséghez, a jegyzetekhez kell fordulnunk. Ezeket a kassai kiadás az ábécé betűivel jelezve lábjegyzetek formájában közölte, Schwadtnernél az ábécé betűi szintén a szövegben, a jegyzetek azonban végjegyzetként szerepeltek. Mindez megerősíthetné azt a fentebb már megfogalmazott feltevést, hogy Mátyás leveleinek első kiadása voltaképp egy kézirat szövegének lenyomata, annak négy részre osztott rendszerével, számozásával, levélregesztáival és lábjegyzeteivel együtt. Érthetetlen viszont, hogy a kiadás előszavában miért mutatták be részletesen éppen a *Hédervári kódexet* mint az edíció legfontosabb forrását, ha valójában nem is használták fel.³⁴

30 A felsoroltak közül az összes kötetet tanulmányoztam eredetiben vagy fotokópiák formájában. Az egyetlen kivétel a sevillai leveleskönyv. Ennek kapcsán az azt felfedező Csapodi Csaba leírására támaszkodtam, amely szerint „a leveleknek címzésük soha nincsen, többségükben írjuk sincs megnevezve.” Csapodi: *A Janus Pannonius-szöveg-hagyomány*, 74.

31 OSZK Fol. Lat. 2317.; ELTE EKL G 62.

32 Véber: *Két korszak határán*, [doktori értekezés] 124–135.; Uő: *Két korszak határán*, 119.

33 Téves Csapodi Csaba azon állítása, hogy az OSZK Fol. Lat. 1669. és 1670. számú kéziratok – vagyis Schwandtner gyűjteménye – Váradi leveleskönyvének másolatai. Csapodi: *Janus Pannonius-szöveg-hagyomány*, 68. Ugyan ezt ismétli Bárány: *The Crusading Letters*, 573. Tartalmi különbségeiken túl szerkezetük is egészen eltérő.

34 Vö. 22. j.

Az eltűnt kódex és az ominózus kiadás kapcsolatának azonban van egy másik lehetséges olvasata is, amely az irodalomban mindeddig nem merült fel. Értelemszerűen annak feltevéséről van szó, hogy valójában a kézirat nem más, mint a nyomtatott műről készült másolat. Túl azon, hogy így nem kellene értetlenkednünk a *Hédervári kódex* felhasználásának hiányán, jóval könnyebb lenne a levelek négy könyvre osztását megmagyarázni, ilyesfajta szerkesztés ugyanis sem a felsorolt középkori, sem pedig az újkori leveleskönyvekben nincsen. Hasonlóan egyszerűbb lenne a lábjegyzetek jelenlétét megindokolni, amelyekre ismét csak nincsen példa a többi leveles- és formuláskönyvben. Végezetül ugyanezt támasztják alá Hajnóczy szövegösszevetései is. Ez irányú tevékenységét immár viszonylag jól ismerve elmondható, hogy munkája során körültekintően és precízen járt el.³⁵ Ennek fényében feltűnő, hogy a Széchényi számára készült másolat mennyire kevés helyen tér el akár a mintául szolgáló Schwandtner-kézirattól, akár a nyomtatott kiadástól.³⁶ Okkal tehető fel, hogy ha ezek egymástól függetlenül készültek volna egy régi – és ennek megfelelően régi írású – gyűjteményről, már csak a nem mindig egyértelmű rövidítések feloldása miatt is számos eltéréssel számolhatnánk. A kiugróan kisszámú *lectio varians* viszont könnyedén magyarázható azzal, hogy Schwandtner gyűjteménye a nyomtatványról készülvén nem tartalmazott olvasati nehézségeket, az azt Széchényi Ferenc számára lemásoló *scriptorok* pedig pontosan írták le a feladatlan rövidítéseket egyáltalán nem tartalmazó, kortárs kéziratot.

Feltevésem szerencsére egyértelmű bizonyítékkal is alátámasztható. Jóllehet Schwandtner kéziratát nem találtam meg, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában az 1669. és 1670. számú fólió alakú kollektciókon kívül fellelhető egy harmadik olyan kötet is, amely szintén az eltűnt gyűjteményből tartott fenn másolatokat. A mindössze 44 lap terjedelmű kézirat a *Diplomata nonnulla et litterae selectae ex Codice Epistolari Mathiae Corvini Schwantneriano* címet viseli, és összesen 33 okirat másolatát tartalmazza, amelyek a *manuscriptum* címének megfelelően kivétel nélkül Schwandtner kollektciójából valók.³⁷ Szerepel közöttük néhány Mátyás-levél, ezek helye a Fol. Lat. 1670. kötetben lenne.³⁸ Az oklevelek többsége azonban nem Mátyáshoz, hanem más magyar uralkodóhoz kötődik. Soruk II. Andrástól egészen II. Lajosig terjed, értelemszerűen számos hiátussal. Nem is misszilisekről van szó, hanem klasszikus oklevelekről. Mindez egyébként igazolja, hogy a bécsi történetkutató kézírata heterogén anyagot tartalmazott, még ha a címéből kiindulva a bemásolt szövegek többségét a Mátyás-levelek tették is ki. Tanulmányom szempontjából II. Lajos király egy 1518. február 28-án kelt diplomájának van jelentősége. Ennek eredeti példányát a mauerbachi karthauzi kolostor levéltára őrizte,³⁹ Schwandtner kéziratában a másolat végén pedig ez a megjegyzés állt: „Ex originali in Carthusia Mauerbacensi asservato et mihi concessio

35 Mikó Gábor: Hajnóczy József oklevélgyűjteménye a Csornai Premontrei Prépostság hiteleshelyi levéltárában. In: *Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények*. 2022. Főszerk. Ujváry Gábor. Bp., 2023. 109–118.

36 Az eltérések egy része ráadásul csupán egy-egy betű tévesztése.

37 A kézirat jelzete szerepel Bárány Attila listájában. Bárány: *The Crusading Letters*, 573.

38 Vö. 29. j.

39 Az eredeti oklevél lappang. A monostorban őrzött iratok online elérhetőek a monasterium.net adatbázisában: <https://www.monasterium.net/mom/AT-HHStA/MauerbachOCart/fond> (legutóbbi megtekintés: 2023. június 6.), ezek között nem található. Az irat a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Collectio Diplomatica Hungarica adatbázisban (Diplomatikai Levéltár– Diplomatikai Fényképgyűjtemény) sem szerepel.

anno 1753, mense Novembri. Signata exterius rubro Lit. A. Nr. 1. – Registrata folio LXXI. Anno etc. 1518. – Filum sericeum sigilli pendentis est rubrum et album quasi aquis partibus mixtum.” A Széchényi számára készült másolat írnoka előbb lejegyezte a fentieket, majd hozzátette: „Ex Cod. Epistolari Mathiae Corvini Svantneriano r[egii] principis palatini”. A másolatot végül Hajnóczy olvasta össze a mintakézirattal 1792. november 9-én.⁴⁰ Számunkra az első kommentár az igazán fontos, ebből ugyanis kiderül, hogy Schwandtner gyűjteménye 1753-ban még összeállítás alatt állt. Mivel erre tíz évvel később került sor, mint ahogy a kassai levéltár megjelent, immár kronológiai akadálya sincsen annak a feltevésnek, hogy egyszerűen a nyomtatott edícióról készítették a kéziratos másolatot.

E tétel elfogadása persze azzal is jár, hogy Schwandtner egykori kéziratát törölnünk kell az önálló forrásértékkel bíró Mátyás-leveleskönyvek egyébként sem hosszú sorából. Fontossága két szempontból mégis van a gyűjteménynek. Egyfelől helye van a Mátyás-levelezés historiográfiájában, főként annak igazolására, hogy a kassai kiadás az 1740-es években történt többszöri kinyomatás ellenére is nehezen lehetett hozzáférhető – magam legalábbis ezzel magyarázom a kéziratos másolat elkészítését.⁴¹ Másfelől forrás Schwandtner tevékenységére is. Személyéről keveset tudunk, a hazai szakirodalomban leginkább a háromkötetes, 1746–1748-ban megjelent *Scriptores* kapcsán kerül elő gyakran a neve.⁴² Nagy könyvtárát halála után elárverezték, anyaga szétszóródott,⁴³ fennmaradt kéziratai jórészt az Österreichische Nationalbibliothek állományában vannak.⁴⁴ A Széchényi gyűjteményében fennmaradt kétkötetes másolat egy, az idők folyamán elveszett, de egykor a Schwandtner-bibliotéka részét képező kódexnek a szövegét őrizte meg. Talán megengedhető feltevés, hogy a kéziratot a néhai neves történetkutató azért készítette el, hogy segítségére legyen egy új Mátyás-levéltár összeállításában, amelynek alapját Váradi Péter leveleskönyve képezte volna.⁴⁵

40 OSZK Fol. Lat. 2229. fol. 13^r.

41 1778-ban Schwandtnernek már mind az egyik 1743–1744-es, mind pedig az 1764-es kiadás megvolt a könyvtárában. Erről tanúskodik az ekkor készült katalógus. ELTE EKL Kézirattár. J 9. pag. 705., 707. Lásd még 43. j.

42 Kosáry Domokos: *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*. Bp., 1996. [3. kiad.] 148.; Szabados György: Schwandtner, Johann Georg von. In: *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. I–XIV. Főszerk. Kőszeghy Péter. Bp., 2003–2014. III. (Középkor és kora újkor) 265–267.; Tóth Gergely: A magyar történetírás kritikája és megújításának programja az 1740-es évekből. Bél Mátyás és a *Scriptores rerum Hungaricarum*. *Történelmi Szemle* 55 (2013) 597–599. Ő ír legbővebben Schwandtner szerepéről a *Scriptores* elkészítésében.

43 Constant von Wurzbach: Schwandtner, Johann Georg von. In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. I–LX. Wien, 1856–1891. XXXII. 279. Ugyan az általam forgatott és idézett osztrák szerzők nem említik, de a könyvtárról rendelkezésünkre áll egy 1778-ban, tehát több mint egy évtizeddel Schwandtner halála előtt összeállított katalógus, amely már akkor egy témák szerint rendezett, impresszív gyűjtemény képét tárja elénk. A katalógus az ELTE EKL-ban van, kézirattári jelzetét lásd fentebb, 41. j.

44 Hogy ez milyen megkötésekkel fogadható el, arra nézvést lásd 18. j.

45 A 19. században Constant von Wurzbach fentebb említett lexikonában arról olvashatunk, hogy Schwandtner „félíg nyomdakész állapotban” hagyta hátra az alábbi címet viselő munkát: *Codex epistolaris Regum Hungariae cum epistolis Petri de Arva, Archiepiscopi Colocien. olim Mathiae Corvini, Regis Hung. Cancellarii*. Wurzbach: Schwandtner, 279. A minden bizonnyal kéziratos munka hollétééről nincsen információ. A leveleskönyv azon része, amely Váradi saját leveleit tartalmazza, 1776-ban Wagner Károly kiadásában megjelent, ez Schwandtner könyvtárában 1778-ban már megvolt. Lásd ELTE EKL Kézirattár. J 9. pag. 707.

CONTENTS

STUDIES

- Balázs Kertész** Royal Stay, Fair and City Charters Three Additions to the Medieval History of Székesfehérvár 5
- Éva B. Halász** Family Relations and Family Networks of Slavonic Nobles in the Late 15th and Early 16th Centuries 23
- Gábor Mikó** The Letter Book of King Matthias I. in the Collection of Johann Georg Scwandtner 35
- Júlia Papp** Representation of the Habsburg–Jagello Double Engagement in Vienna in 1515 in 16th–19th Century Art 45
- Gábor Demeter – László Tompa** Differences in the Living Conditions of the Serf Population on 18th Century Estates 85
- László Göncz** The Issue of the Muravian Region at the 1919 Peace Conference 121
- Kornél Farkas – Kriszta Rosu** The Recovery of Hungarian Art Objects Displaced during WORLD WAR II, in the Period between 1946 and 1949 155

IN MEMORIAM

- Miklós Konrád** György Haraszti (1947–2023) 185
-

E számunk szerzői

Demeter Gábor, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK TTI, Délkelet-Európa története osztály ● Farkas Kornél, történész–főmuzeológus, Szépművészeti Múzeum ● Göncz László, történész, nyugalmazott tudományos munkatárs, Nemzetiségi Kutatóintézet Lendvai Kutatócsoport [Ljubljana] ● B. Halász Éva, tudományos főmunkatárs, HUN–REN – Magyar Nemzeti Levéltár – Szegedi Tudományegyetem Magyar Medievisztikai Kutatócsoport ● Kertész Balázs, tudományos főmunkatárs, Városi Levéltár és Kutatóintézet [Székesfehérvár] ● Konrád Miklós, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK TTI, Újkori osztály ● Mikó Gábor, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK, Magyar Medievisztikai Kutatócsoport; egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történeti Intézet, Középkori Történeti Tanszék ● Papp Júlia, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK Művészettörténeti Intézet, 19. századi építészeti és képzőművészeti osztály ● Rosu Kriszta, művészettörténész ● Tompa László, segédlevéltáros, Budapest Főváros Levéltára

(HUN–REN BTK TTI = HUN–REN [Magyar Kutatási Hálózat] Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet)

Az egyes számok megvásárolhatóak, illetve megrendelhetőek:

HUN–REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., B épület 4.44-es iroda

Telefon: +36-1-224-6700/4624, 4626-os mellék

E-mail: bardi.erzsebet@abtk.hu, terjesztes@abtk.hu

Penna Bölcsész Könyvesbolt

(hétköznapokon, 13 és 17 óra között)

1053 Budapest, Magyar u. 40.

Telefon: +36-30-203-1769

E-mail: info@pennakonyvesbolt.hu

A folyóirat teljes évfolyama előfizethető bármely
hírlapkézbesítő postahivatalnál.

**HUN
REN**

**BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET**

Ára: 1200 Ft

Előfizetőknek: 1000 Ft

9 770040 963009

2 4 0 0 1